

2. Мацько Л.І. Мовна особистість Тараса Шевченка як чинник формування національної ідентичності / Л.І.Мацько // Наук. записки Національного університету «Острозька академія». Сер. «Філологічна». — 2014. — Вип.50. — С.8-15.
3. Сердунич Л. Тарас Шевченко – автор підручника [Електронний ресурс] / Л.Сердунич. — Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/node/2138>.
4. Чернова Н. Остання прижиттєва книжка Тараса / Н.Чернова // Слобідський край. — 2007. — 8 берез. — С.8.
5. Шаркань В. Мова і правопис Букваря Тараса Шевченка (1861) / http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
6. Шевченко Тарас. Букварь южнорусский [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.t-shevchenko.name/uk/MiscWorks/Bukvar.html>.
7. Яременко В. «Добрі жнива колись-то будуть...» (Християнська наповненість Шевченкового «Букваря») / В.Яременко // Слово і час. — 2004. — №4. — С.42-49.

Федорова О.В., канд. філол. наук, доцент

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

МОВА-НАЦІЯ-ЛЮДИНА У ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА, ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ІНШИХ АВТОРІВ

Про значення мови для людини і народу написано сотні тисяч есе, віршів, трактатів, статей. У кожній країні десятки авторів присвятили своїм мовам похвальні оди та ніжну лірику. У кожному такому творі – дійсно щира любов, ніжність та повага до мови свого народу, мови своїх батьків, мови свого серця.

Особливо багато творів про красу та цінність рідної мови в спадщині країн, які пережили часи гонінь своєї культури та мови, втрачали незалежність, перебували під іноземним гнітом. Такі народи особливо гостро відчують потребу говорити рідною мовою, усвідомлюють її місце у своєму минулому та майбутньому, цінують її красу.

Та все ж серед тисяч авторів, що торкались теми значення мови для життя народу, можна виокремити таких, які особливо гостро усвідомили та змогли надзвичайно яскраво та влучно донести до читача думку про те, що без мови не лише зникає унікальність та неповторність народу – зникає сама людина як вид.

До таких авторів варто віднести англійського фантаста Джорджа Оруела. У певний момент свого життя Дж.Оруел особисто зазнав переслідувань від комуністів-сталіністів в Іспанії. Ледве врятувавши життя, письменник не лише докорінно змінив свою політичну позицію, але й став особистим ворогом Сталіна, радикальним противником комунізму та ідеї масової, всеохоплюючої рівності та покори. Свої погляди автор влучно та яскраво висловив у всесвітньовідомих творах «1984» і «Тваринна ферма».

У фокусі цих шедеврів – різноманітні засоби маніпуляції та тиску авторитарного режиму, і чи не головне місце серед них посідає мова. У «1984» уся дійсність пронизана лозунгами та правилами, що в'їдаються у свідомість кожного, замінюючи інші думки та точки зору. Усі засоби масової інформації повсякчас розповсюджують брехню та пропаганду, але найстрашніша загроза для Дж. Оруела – це Новомова – примітивна, заангажована штучна мова з мінімальним набором слів, без синонімів та багатозначності, без художніх засобів та емоційності, з обмеженим лексиконом на замовлення партії. Ось як персонаж, що творить таку мову, описує своє завдання:

«Хіба ти не розумієш, що кінцева мета Новомови – обмеження можливостей мислення? Врешті ми зробимо мислезлочин неможливим, адже просто не буде слів, щоб висловити його. Кожне поняття, про яке дозволено думати, можна буде висловити лише одним дозволеним словом, решта слів зникнуть. А коли нема слів для висловлення думки, людина думати про це не може!» [2].

Письменник чітко розумів, що втрата мови поряд з втратою фізичної, політичної свободи, свободи віри та думки є найкритичнішою і незворотною для суспільства загалом і людини зокрема.

Таку точку зору поділяє і Леся Українка, яка чимало написала рядків про мову і слова. Однак особливе місце серед творів подібної тематики в спадщині поетеси посідає поема «Одно слово», що виділяється не лише своїм несподіваним сюжетом, а й влучністю і чуттєвістю, з якою авторка передає трагедію одного українця, яка промовисто описує сутність усієї української нації, її потреб, цінностей та драми. Леся Українка словами мешканця півночі, описує страждання засланого українця, який помирає на далекій півночі не від хвороб, не від морозів, а від смертельної туги за батьківщиною, українською мовою та без волі. Полон буквально вичавлює всі сили із засланця, приковує до ліжка:

*А ми ходили часто до «чужого»,
як він лежав. Він вже не був лихий,
не виганяв нікого, тільки часто
так якось плакав, і сміявся разом,
і все хотів одно якесь там слово
нам розказати так, щоб зрозуміли,
казав, що легше буде, як розкаже.
Не раз казав, що якби те одно
йому хто дав, то він би був здоровий [3].*

Воля для українця – найвища цінність та сенс життя, за який варто боротись та померти:

*«А в вашій стороні
того багато є?» Він знов подумав, –
такі якісь у нього стали очі,
як в оленя, що на морозі плаче.
«Ні, каже, в нас його теж небагато,
ми більше мучимось, коли б здобути,
ніж тішимося з нього, але все ж
нам часом хоч здається, що вже маєм
хоч трошечки, або от-от здобудем,
або хоч забуваєм, що нема.
Але ж ми живемо хоч трохи... [3].*

Ув'язнений безнадійно намагається пояснити якутам слово «воля», яке для нього – як ковток води у смертельній спразі. Можливість говорити рідною мовою, розказати нею про свій біль та мрію життєва потреба для чоловіка, його остання радість і надія. Без волі та рідного слова, які для українця навіки сплавлені в одне ціле, герой помирає від туги:

*А він сказав: «Я знаю, я від того
вмираю, що у вас ніяк не зветься,
хоч єсть його без міри в вашім краю,
а те, від чого міг би я ожити,
не зветься теж ніяк, немає слова,
але й його самого в вас нема...
якби було хоч слово, може б, я
ще й жив би з вами...» – і «чужий» аж плакав,
як те казав... [3].*

Роль Лесі Українки у збереженні української мови та духовності важко переоцінити, але найкраще лише кількома рядками про вірну Україні поетесу сказала Ліна Костенко:

*Шматок землі,
ти зवेशся Україною.
Ти був до нас. Ти будеш після нас.
Мій предковічний,
мій умитий росами,
космічний, вічний,
зоряний, барвінковий...
Коли ти навіть звався — Малоросія,
твоя поетеса була Українкою!*

У Т.Г. Шевченка ідея надважливості мови для українців – чи не у кожному творі. Його вислови про слова давно уже стали крилатими:

*Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!.. [1].*

Але є такі рядки Кобзаря, які мало відомі, але які відверто засвідчують його пекучу тугу за рідним словом у москальській неволі. Це почуття висловлене так безпосередньо, що зрозуміле і близьке для кожного українця:

Микито, рідний брате!

Минуло вже більш як півтора року, а я до тебе не написав ні півсловечка. Вибачай, голубе сизий, так трапилось... Воно, бач, і так і не так, а все-таки краще, коли получиш, прочитаєш хоч одно слово рідне. Серце ніби засміється, коли знаєш, що там діється... А сам, як тільки получиш моє оце письмо, зараз до мене напиши, щоб я знав. Та, будь ласка, напиши до мене так, як я до тебе пишу, не по-московському, а по-нашому.

*Бо москалі чужі люди,
Тяжко з ними жити:
Немає з ким поплакати,
Ні поговорити.*

Так нехай же я хоч через папір почую рідне слово, нехай хоч раз поплачу веселими сльозами... Ще раз прошу, напиши мені письмо, та по-своєму, будь ласкав - а не по-московському...

Не забудь же, зараз напиши письмо - та по-своєму.

1839, ноябрь 15 дня, С.Петербург [4].

У цьому звичайному листі Шевченко так наполегливо просить про єдину розкіш – кілька рядків рідною мовою, що не залишається сумнівів про те, як дорого він цінує мову Батьківщини.

Отож, цінуймо, бережімо та радіймо своїй рідній мові і ми сьогодні на своїй незалежній вільній Україні, як мріяв і вірив Т.Г.Шевченко!

Література

1. Костенко Л. Біль єдиної зброї [Електронний ресурс] / Ліна Костенко. – Режим доступу: <https://onlyart.org.ua/ukrainian-poets/lina-kostenko/virsh-liny-kostenko-bil-yedynoyi-zbroyi>.

2. Оруел Дж. 1984 / Джордж Оруел. – М.: Neoclassic, 2013.– 320 с.

3. Українка Л. Збірник поезій / Леся Українка. – Москва: Худ. лит-ра, 1988. – 245 с.

4. Шевченко Т. Г. До Микити Шевченка [Електронний ресурс] / Тарас Шевченко // Зібрання творів: у 6 т. — Київ, 2003. — Т. 6. — 632 с. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev6.htm>.

Alexandrovitch T.V., professeur

L'Université Nationale Agraire V.V. Dokoutchaiev de Kharkiv

LA PEINTURE DANS LA VIE DE TARAS CHEVTCHENKO

Le nom du grand poète ukrainien Taras Chevtchenko est connu dans le monde entier.

Mais on ne sait pas que d'abord il commença à peindre qu'à écrire les œuvres littéraires. De nos jours on le considère comme un des plus célèbres peintres du monde. Le cœur s'arrête à battre devant ses tableaux de génie. On peut dire qu'il ouvrit l'époque de la Renaissance de la nation ukrainienne.

Pour les Ukrainiens il était leur guide et inspirateur dans la lutte pour la libération nationale et sociale.

Fils des serfs, l'enfant était élevé par son grand-père dans l'esprit des traditions cosaques. Puis il était pris au service chez le compte Engelhardt où on le remarqua par ses dons exceptionnelles pour le dessin et on le mit en apprentissage à Varsovie, ensuite à Saint-Petersbourg. Pendant 4 ans il mena la vie d'apprenti traité et domestique. En cachette à la lumière des nuits blanches il dessinait des statues qui ornaient le parc au Jardin d'Été. Son compatriote, le peintre Sochenko le remarqua et fut frappé par son talent. Il présenta Chevtchenko aux peintres remarquables russes Vénétsianov et